

La canzun de Roland

Autor(en): **Camathias, F.**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **15 (1915)**

PDF erstellt am: **29.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-881731>

Nutzungsbedingungen

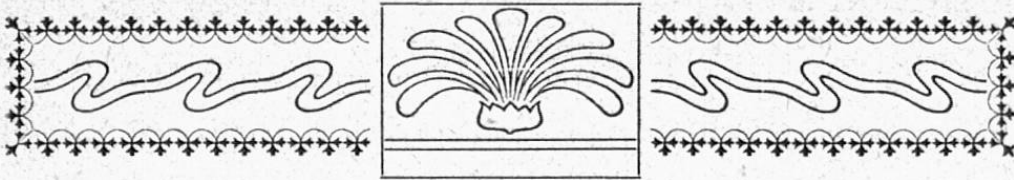
Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

La canzun de Roland.

Dagl imperatur cristianeivel Carli il grond vegn ei raquintau en scola era a nos af-fons romontschs. Nossa Rezia ha ge era udiu tier il reginavel dils Francs. E Carli il grond (768—814) ha giu buna influenza era egl uestgiu de Cuera, ariguard religiun e scola cristiana. Igl onn 800, returnond da Roma sco imperatur en-coronau dal Papa, seigi Carli viagiaus tras la Re-zia, dian las annalas de Mustér. Las claustras de Mustair e Mustér dumbran Carli il grond tier lur benefactors.

Astga perquei era igl «Ischi» risdar da quei imperatur e da siu herox cul num Roland? La canzun de Roland, ei per nus romontschs franc buc aschi jastra ed allontanada, ch' ins astgi buca spetgar atenziun, sch' ins plaيدا da quella ina-uriala. —

Igl ei in fatg segir historic, che Carli il grond ei staus en Spagna cun sias armadas, igl onn 778. Ils prencis musulmans, che regevan lu en Spagna, eran malperina incunlauter. Cun quella expediziun en Spagna nutreva Carli la biala speronza de li-

berar leu la Baselgia dal giuv dils Sarrasins. Mo Carli ha buca giu in success entir. El ha conquistau Pampeluna, mo buca Saragossa. Igl imperatur cristianeivel era ussa de retuorn cun sia schuldada. El mava ordavon all'armada havend melli plans e proiects el tgau.

En la part davosa dell'armada sesanflava Roland, il prefect della Bretagna, ensemen culs menaders elegi dell'expediziun.

Ei era de passar tras e sur las Pireneas, quellas aultas montognas, che sextendan denter la Frontscha e la Spagna. L'armada gronda era gia passada ventireivlamein tras la Ronceval.

Mo anetgamein, arrivond l'armada de Roland en quei liug stretg dellas montognas, nua ch'ina pintga caplutta cul num d'Jbagneta sesanfla ussa, auda ella ina rueida e ramur stermentusa giu ord ils spess uauls, che cuvieran aunc quella part dils quolms. Mellis e mellis umens seglian a dies alla schuldada returnonta, la quala ha grev de seriscuder da quella attacca tribla e nunspetgada. Quels montagnards — Gascons — vulevan proteger lur montognas e spetgavan de puder conquistar ils beins della schuldada. Las roschas de Roland ed el sez han stoviu suttacumber. Ils Gascons seigièn sespatitschai silsuenter e Carli seigi ditg staus mal de quella sperdita.

Aschia raquenta Eginhard il fatg el novavel

capetel de sia veta de Carli il grond. («Et Hruoldlandus britannici limitis præfectus cun aliis compluribus interficiuntur.») —

Cheu havein nus in fatg historic grond e remarcabel, che ha dau caschun alla fantasia populara de construir la legenda preziosa davart Roland e sia mort. Quei fatg historic ei era il schiarm, ord il qual la renomada canzun de Roland ei se sviluppada plaun e plaun.

La detga nunstunclenteivla ha pei a pei entschiet a luvrar vid quella excellenta materia della catastrofa de Roncevaux.

La detga, la fama, ha per moda d'engrondir empau las caussas. Era la terrada de Ronceval ha ella fatg pli gronda. Il pievel seregordava della gronda invasiun dils fegls de Mahomet ed ha dau al combat de Roland ina impurtonza pli gronda.

La legenda ha plinavon fatg esser tierparents ils dus herox, Carli il grond e Roland: aug e nevs.

L'immaginaziun ha supponiu, ch' ils Francs seigien stai entardi a Ronceval entras in dils lur. Ella ha inventau in traditur e numnau quel pli tard Ganelun.

La detga ha plausiu emblidau ils Gascons, che havevan fatg quella nauscha attacca, tschentond en lur stagl ils Mahometans, davenportai ils pli gronds inimitgs dil num cristian.

Savend buca capir, che in tal malfatg resti

senza castitg, ha la detga schau far vendetga Carli encunter ils Sarrasins ed era castigiar il traditur.

La detga va pia pli lunsch che l' historia; la poesia embellescha e completescha il fatg historic. La canzun de Roland ei in stupent exempel, vid il qual ins vesa, co ina materia dada vegn carschentada, transformada el dequors dils tschentanners, tochen ch' ella contonscha sia fuorma definitiva.

Ual la tiara dils Francs, la Frontscha, ha possediù pli che duatschien poëms populars dedicai a herox cristianeivels e nazionals. Era la canzun de Roland ei d' origin vegl franzos. Roland ei staus ludaus e celebraus en canzun dal pievel sez.

Las empremas canzuns eran probabel cants mo quorts, vivs, populars e melodics, els quals ei vegneva raquintau dal schabetg de Ronceval.

Ei deva cantadurs populars, numnai «jongleurs», (bardes, scaldes) che mavan bugen a cantond per la tiara entuorn, recitond «modulatis vocibus» las detgas a tgi che serimnava entuorn els e tedlava.

Ils epos pli liungs e complets ein vegni componi pér pli tard. La canzun de Roland franzosa, che vegn dumbrada ussa tier las ovras classicas de quella naziun, duei tenor Léon Gautier esser scretta definitivamein alla fin digl XI. tschentaner. Il num digl auctur ei buca enconuschents. In ma-

nuscript, copia dil text vegl, sesanfla ad Oxford.

Ils Tudestgs possedan lur «Rolands-Lied» dil plevon Conrad, scretta entuorn la mesadat dil XII. tschentaner, translatada dalla veglia canzun nazionala, ch' ils franzos considereschan cun raschun per lur emprema possessiun e scaffiziun. Ils Franzos tillan bugen si quei als Tudestgs, che quels hagian stoviu far empristar la literatura franzosa per survegnir ina canzun populara de Carli il grond.

Roland, in dils pli populars herox, ei vegnius cantaus e celebraus era en Engheltiara, en Italia, en Spagna en cantadas e risdadas fetg numerosas.

Qual ei pia il contegn della renomada cantada de Roland? Aschia entscheiva quella en franzos vegl:

Carles li Reis, nostre emperere magnes,
 Set anz tuz pleins ad estet en Espagne: —
 Tresqu' en la mer cunquist la tere altaigne.
 N' i ad castel ki devant lui remaignet;
 Murs ne citet n' i est remés à fraindre
 Fors Sarraguce, k' est en une muntaigne.
 Li reis Marsilies la tient, ki Deu nen aimet;
 Mahummet sert e Apollin reclaimet:
 Ne s' poet garder que mals ne li ataignet.

Carli il retg, nies grond imperatur, ei staus siat onns entirs en Spagna: Tochen tier la mar ha el conquistau la tiara aulta. Buc in casti po setener avon el. Ne marcau ne mir ei vonzaus

de rumper (frangere), auter che Sarragossa, ch'ei sin ina montogna. Il retg Marsilies tegn el, quel che carezescha buca Diu, survescha a Mahomet ed invochescha Apollo. Mo el po buca sepertgitar, ch' ils mals anflien el. —

El moment, che l' acziun della canzun de Roland èntscheiva, ei il Carli della legenda gia patruns dell' entira Spagna dil nord, tochen tier igl Ebro.

Il retg Marsilies secusseglia en siu marcau Sarragossa cun ses ducas e conts. Igl emir plira, ch' el possi buca semetter encunter pli a Carli cun ina armada ferma avunda. Blancandrin, in dils pli sabis denter ils pagauns, cusseglia a siu signur de termetter a Carli grondius schenghetgs cun ina deputaziun, che declari, che Marsilies vegli daven- tar in cristifideivel e vasal de Carli. Marsilies capescha quei cussegl malizius e fa menar neutier diesch méls alvs, ch' il retg de Sicilia haveva regalau ad el. Ils fereins ein d' aur, las sialas d' argien. Diesch deputai van a cavagl e tegnan enta- maun frastgas d' oliva, sco enzennas de submis- siun e paisch. Els arrivan tier Carli, che ha ual conquistau Cordova.

Il retg Carli sesanfla en in grond curtin. Cun el ein Roland ed Olivier, il duca Samson, il losch Anseis, Geoffroi d' Anjou, che porta il cafanun roial. E cun quels biars auters, umens barbus e vegls,

quindisch melli cavaliers, che ein franzos de Frontscha. Denter sia schuldada, che ruaussa e sedivertescha, sesa Carli il retg, che tegn la «dultscha Frontscha» Sia barba ei alva, siu tgau ei tut flurius; sia statura ei biala e de gronda preschientscha.

Ils ambassadurs pagauns vegnan giud lur méls e salidan il retg. Blancandrin plaida: «Seigies salidai da Diu, il glorius, che vus stueis adorar! Quei havein nus de comunicar en num dil retg Marsilies, il valerus: Enconuschent bein la vossa lescha, ch'ei la lescha dil salit, vul el parter ses scazis rehomein cun vus. Vus survegnis liuns, uors, camels e quatertschien méls cargai cun aur ed argien. Mo vus essas memia ditg en quella tiara, vus duesses returnar en Frontscha, ad Aix. Miu signur vegn a suondar vus leu, ed el empermetta de retscheiver leu vossa lescha. El vul esser vies vasal ed obtener da vus il reginavel della Spagna.»

Igl imperatur aulza cheu ses mauns viers Diu. El sbassa il tgau ed entscheiva a patertgar. Igl imperatur stat cul tgau a bass; pertgei mai fuva siu plaid de prescha. Salzond finalmein, mira el fetg losch e francamein: «Vus haveis plidau fetg bein,» di el als termess. «Mo il retg Marsilies ei miu grond inimitg. En tgei mesira sai jeu sefidar dils plaids, che vus haveis ual pronunziau?»

«Vus vegnis ad haver bunas segironzas,» respunda il Sarracen. Nus tschentein diesch, quin-

disch, vegn dèls. Miu feagl vegn ad esser denter, era sch' el duess murir. Turneis vus en vies palaz signuril per la gronda fiasta de sogn Michel, vegn miu patrun a vegnir tier vus e daventar in cristifideivel.»

E Carli respunda: «Aschia po el aunc sesalvar.» Ed ils deputai vegnan tractai hospitalmein.

Ussa secusseglia Carli cun ses cussegliers e baruns. Roland, il nevs digl imperatur, Olivier, duca tudestg, Naimes duca della Baviera ed igl arzuestg Turpin vulan buca seschar en contractivas cul retg Marsilies. «Crer a Marsilies fuss ina tupadat,» manegia Roland. Ganelun encuntercomi cusseglia d'acceptar l'offerta de Marsilies. Ins vegn perina de termetter ina deputaziun a Sarra-gossa. Quella duei sinformar exactamein en caussa. Roland ed Olivier seporschan ded ir. Igl imperatur sedecida de termetter Ganelun. Quel denton pren si fetg en mal, ch'ins designescha el per quella prigulusa fatschenta; Ganelun vegn vilaus sin Roland manegiond, che quel seigi la quolpa, ch'el stoppi sorprendere la commissiun. Ganelun tema era per sia veta, essend auters deputai stai mazzai dagl inimitg. Ganelun obedescha e va, mo en sia malaveglia concluda el de far vendetga encunter Roland. Il mal Blancandrin instiga e fuga era da sia vart encunter Roland, al qual Carli less dar miez la Spagna per reginavel.

A Sarragossa vegn Ganelun retscharts curte-seivlamein. Il Calif secusseglia cun ils ses davart la risposta de Carli. Ganelun survegn gronds regals da Marsilies e daventa ussa en compagnia cun ils inimitgs il traditur dils ses. Ei vegn fatg plans de far murir Roland. Sil retuorn dell' armada de Carli tras las montognas, duei Roland vegnir il davos, el duei vegnir surprius, sche pusseivel mazzaus.

Ganelun tuorna tier l' armada de Carli, presentond a quel las rihezias e las segironzas termessas da Marsilies. La paisch para fatga.

Carli secusseglia cun ses paladins (cusseglieiers), ils quals manegian, ch' ins stoppi crer a Marsilies en talas circumstanziass. Semuossi el tonaton per buca sincers, seigi la vendetga ton pli giustificada. Carli sedecida de turnar en siu reginavel, era per quei che sia preschientscha ei leu necessaria muort novas revoltas ella Saxonia.

Alla damonda dil retg, tgi duei esser il menader della guardia-davos, fa Ganelun, il traditur zuppau, spert de proponer sco tal Roland. Igl imperatur duei returnar ordavon en pli gronda segirezia.

En Rencesvals si est Carles entrez.

En Rencesvals ei Carli entaus.

Roland resta davostier, cun Olivier, culs dusch ducas e cun vegn melli Francs de Frontscha.

Halt sunt li pui e li val tenebrus.

Aults ein ils pézs e stgiras las vals.

Ed els uauls dellas stgiras montognas serimnan denton dascusamein las roschas adversarias de Marsilies, che enquera de sorprender ils Francs, oravontut Roland, ch' ei destinaus per prenci della Spagna. Carli cun sia armada de tschien melli umens ei gia savonzaus lunsch encunter la patria. Mo igl imperatur ei gia en in cert malruaus e tema, ch' ei savessi ir mal cun siu car e curaschus nevs Roland.

Marsilies fa plans d'attacca cun ses campiuns: igl emir de Balaguer, Malprimis de Brigal, Turgis de Tortosa, Escremis de Valtierra, Cherenubles de Val-Neira. Ina battaglia denter la cruscha e la mesaglina seprepara. Ils Sarracens manegian, che Mahomet vali pli bia, che sogn Pieder de Roma:

«Plus valt Mahum que seinz Pierres de Rume.»

Era Roland e siu fideivel compogn Olivier sencorschan, che la via tras montognas vegn ad esser maluardada per els. Mo Roland di cun fermezia: «Igl ei nies duer de star en cheu per nies retg. Per siu signur ins sto suffrir ed era piarder de siu peil e de sia pial. Dar grondas fridas, quei ei nies duer, sinaquei ch' ei vegni buca cantau sur de nus ina schliata canzun. Ils pagauns han entiert ed ils cristgauns han dretg.

Païen unt tort, e chrestien unt dreit.

Malvaise essample n'en sera ja de mei.

Schliet exempel duei mai vegnir da mei.»
Cun quels plaids valerus e prus caracterisescha
Roland, il herox cristian, buca mal sesez. —

La secunda part della «Chanson de Roland»
contegn la raquintaziun della mort de Roland.

Olivier va sin ina muota e vesa l'armada dils
pagauns. Quei tradiment ei l'ovra de Ganelun,
il faulz, di el. Roland peglia buca tema. Olivier
di: «Amitg Roland, cornei cun vies tgiern, Carli
po forse udir e far turnar sia armada.»

«Jeu fuss bein tups,» rispunda Roland, «jeu
perdess cheutras mia gloria en la dultscha Fron-
tscha. Na, mo jeu vegn a dar fridunas de Du-
rendal.»

«Amitg Roland, sunei vies olifant!»

«Dieus pertgiri, che mes parents stoppien se-
turpiar pervia de mei, che la dultscha Frontscha
crodi zacu en zanur! Na, jeu vi dar tschien e
melli fridas de Durendal, ch'igl itschal vegn ad
esser tut en saung. Vegli Dieus e ses aunghels,
che la Frontscha maina piardi de sia valur. Plitost
la mort, che la vergugna. Pli che nus battin, pli
ch'igl imperatur carezescha nus.»

Roland ei prus, mo Olivier ei perderts.

«Rolanz est pruz e Oliviers est sages.»

Omisdus ein de mervegliusa curascha.

Da l'auter maun ei igl arzuestg Turpin de

Reims. El catscha siu cavagl sin ina collina e plaida lu tier ils Franzos: «Signurs baruns, Carli ha schau anavos nus cheu, el ei nies retg: igl ei nies duer de murir per el. La cristgaunadat ei en prighel, manteni ella! Pertgei mirei cheu avon nus ils Sarracens! Pia schei vossa «quolpa», domandei grazia da Diu. Per medegar vossas olmas, jeu vegn a dar l'absoluziun. Sche vus muris, contonscheis il Paradis. Per penetienza dei stagn sin ils pagauns!» —

Sin siu bien cavagl Veillantif savonza Roland cun sia lontscha enta pugn. Il tgierp de Roland ei bials, la fatscha clara e rienta. Ils vegn melli franzos suondan el cun luschezia e cavalcheschan da forza encunter ils Mahometans.

Il nevs de Marsilies cul num Aelrot, il frar dil retg cul num Falsarun entscheivan l'attacca encunter Roland, Olivier, Turpin. La canzun descriva ussa ils combats denter ils cavaliers de mintga vart. Roland dat cun la lontscha aschi ditg sco ella tegn. Suentar till' el sia spada Durendal e lavura stermentusamein. Ils Franzos greschan egl inimitg la parola de Carli il grond, il plaid: «Monjoie.» La battaglia vegn pli e pli terribla. Il saung quora gia per las vias. Bandieras e lontschas ruttas schaian sternidas giun plaun. Cons tschiens e mellis pagauns dattan si il spért, cons buns franzos piardan lur giuventetgna en quella

val e vegnan mai a ver pli lur mummas e dunnauns a casa lur.

Duront las sbaradas e mazzacradas de Roncesval lai igl autur della canzun rumper ora egl imperi de Carli horriblas malauras e tempiastas e trembladas della tiara. Roland e ses compogns fan bravuras admirablas. Ils franzos battan schi ditg sco lur armas tegnan. Quater attaccas pon els rebatter victoriusamein. Mo la tschunavla ei per els fatala, terribla. Tuts cavaliers, deno sisonta, crodan.

Il cont Roland vesa la gronda sperdita dils ses. El plaيدا aschia encunter siu compogn Olivier: «Car amitg, el num de Diu, che benedeschi vus! Quels buns vasals veseis vus schaschent per tiara: Nus pudein franc haver condolientscha cun la biala dultscha Frontscha, che vegn ad esser vieua, privada da tals baruns . . . Jeu vi tonaton cornar cun miu tgiern.»

Mo ussa ei Olivier quel, che discutseglia de clamar agid, quel che haveva cussegliu all'entschatta de dar signals per suquors. Ei seigi ussa memia tard. E Roland ed Olivier bragian in per per l'auter, vesend che lur amicezia vegn a prender ina fin. Igl arzuestg auda lur secatinar e vegn neutier: Ei seigi tonaton meglier de clamar Carli, silmeins ch'el sappi haver quitau per ils morts, di el.

Roland metta igl olifant sin bucca e corna cun in flad pussent. Ils pézs ein aults ed il sun va lunsch, trenta uras lunsch aud' ins igl echo. Carli e tut l' armada han udiu. Ed il retg di: «Quei ei il tgiern de Roland. Franc sunass el buca, sch' els fussen buc en combat.» Sulet Ganelun vul buca haver udiu il sun; el vul buca schar sevolver anavos Carli e l' armada.

Il cont Roland ha la bucca de saung, la tempra dil frunt ei rutta:

«L'olifant sunet á dular e a peine» . .

Igl imperatur fa sunar tuts ils corns. Ils franzos survegnan cammond de portar agid alla garda davos. Carli cavalchescha en greta, en anguoscha.

Ganelun vegn en suspect, de haver commess il miserabel tradiment. Carli lai metter a ferm il traditur: «Pertgirei bein quei traditur, che ha vendiu tutta mia casa.»

Denton fan Roland e ses paucs guerriers novas bravuras. Il retg Marsilies sez gartegia ensemen cun Roland ed empren malamein d'enconuscher il num della spada terribla: Roland taglia giu il pugn dretg a Marsilies e dat la mort al fegl de Marsilies: Jurfaleu. Sin quei peglian ils mahomedans gronda tema: cun lur retg senza maun dretg fuian els encunter la Spagna. Mo igl aug de Marsilies, il Calif della razza nera, resta cun sias roschas pagaunas sil plaz.

Roland dat curascha als ses, che la Frontscha piardi buca sia honor, che Carli anfi quendischa pagauns denter in dils ses morts e stoppi aschia dar la benedicziun als ses.

Mo cura che Roland vesa quella razza smaledida, che ei pli nera che tenta ed ha nuot alv che mo ils dents: lu di el: ussa eis ei bein cert, che nus murin oz.

Ils ners vesan, ch' ils Francs ein paucs. Il Calif dat neutier sin in cavagl tgietschen e gartegia cun sia lonscha el dies ad Olivier, che ella passa atras il pèz a quel. Mo Olivier reussescha era stupent cun sia davosa frida de spada, el fenda il tgau al Calif tochen giu tier ils dents.

Olivier cloma Roland en agid. El senta l' angoscha della mort. El schai giun plaun, cloma «mea culpa», e tegn ils mauns a Diu, rugond il Tutpussent, ch' el benedeschi Carli il grond, la dultscha Frontscha e siu compogn Roland. Olivier stat snueivel mal per el e bragia e plira.

Mo igl arzuestg e Gautier de l' Hum ein aunc en veta. Roland e quels dus battan vinavon sco liuns nunsurventscheivels. «Plitost la mort, che la fugia!» ei lur propiest. Els consoleschan in l' auter sin la fin cun bials ed amicabels plaids, fan igl act de ricla e rogan Diu per il sogn parvis. Els mieran in suenter l' auter, mo buca sco surventschi, mobein sco herox dil num il pli glo-

rius. Roland senta che siu temps ei finius. El schai cheu sut in pégn, mirond sin la vart della Spagna. El seregorda dellas tiaras conquistadas cun sia gloriosa spada Durendal, ch' el ha buca pudiu rumper en tocs vid in grep. El giavischa, che quella arma carezada vegni buc en mauns malvengonz. Roland miera, patertgond vid la dultscha, libra patria, vid Carli siu signur, vid Christus siu Diu e menader. E Gabriel igl erzaunghel pren si el paradis l' olma dil grond herox cristian.

La mort heroica de Roland formescha il spitg dell' acziun e canzun, mo buca la fin de quella. Carli sto aunc far giusta cun ils traditurs ed inimitgs. Ins fuss buca compleinamein satisfatgs, sche quei muncass. La tiarza part della gronda cantada descriva, co Carli castigia ils culpeivels. —

Carli arriva finalmein el liug della tribla battaglia: Sin vias e sendas, en plauns e foss, pertut schaian sterna ora ils cavaliers morts. Carli cloma cun dolor il num de siu carezau nevs Roland, cloma per num ses combattants. Negin risposta sil grond camp plein morts.

En Rencesvals mult grant est la dular.

En gronda tristezia deplorescha l'armada de Carli ils curdai. Igl imperatur sez ei consternius il pli fetg e trai per sia barba sco in um en gronda greta:

Tiret sa barbe cume hum ki est iriez.

Il duca Naimés muossa giu sin la planira, nua ch' igl inimitg seretrai, e di: «mirei leu giu, duas uras da nus, mirei tgei puorla sesaulza dals straduns. Quei ei la fuola immensa dell' armada pagana. Cavalchei, Sir, fagei vendetga per quella dolor.» — «Grond Diu!» excloma Carli, «els ein già lunsch! Il dretg e l' honur, quei, o Segner da mondèl jeu da Vus. Els han privau mei dalla flur della Frontscha dultscha.»

De France dulce m' unt tolue la flur. Il retg dat ordras ad entgins capitans de pertgirar bein il camp dils morts, valladas e montognas, buca che liuns e bestias selvadias tuchien en ils morts.

Igl imperatur fa sunar ses cornets. El persequitescha l' armada dils pagauns. Ei vegn sera e Carli vul sefermar en in prau, rugond Diu, ch' el retegna la notg. Ed igl aungel, che ha per moda de plidar cun igl imperatur, dat l' ordra:

«Cavalchescha, Carli, ti vegnas ad haver vina-von clar di. Ti has piars la flur della Frontscha, Dieus sa quei. Mo ti pos ussa castigiar quella schenta criminala.» E Dieus fa ina miracla per Carlemagne, retenend il solegl grad eri en tschiel, che sia armada satiua igl inimitg en la vall Tenebres, catscha ella encunter Saragossa, encunter il profund flum Ebro, el qual biars vegnan seglientai e neghentai.

Vesend Carli, co igl inimitg ei mess sutsura, vegn el giud cavagl e stat giun plaun enschenu-

glias engraziand a Diu. Cura ch' el ei levas en pei, era il solegl jus da rendiu.

L' armada ruaussa el pastg dils praus e funds. Mo Carli pertratga en dolor vid Roland, Olivier e tuts ils morts. Dieus termetta Gabriel sco aungel pertgirader digl imperatur.

Marsilies ei denton mitschaus tochen a Saragossa. La regina Bramimunde vul buca seschar consolar muort la sventirada sort dil retg, senza maun dretg e senza armada. Ils mohamedans survegnan ussa agid sur la mar neu ord l' Africa. Baligant ei arrivaus en Spagna cun ina stupenta armada; gisiat retgs ein alla testa de quella.

Che Dieus, che la paternitat suverana, protegi Carli, pertgei el vegn ad haver battaglia terribla, dolorosa. Carli va l' altra damaun ad encurir la bara de Roland, siu nevs. El anfla quella sin in crest sper duas plontas. Il herox schai cun la fatscha encunter la tiara digl inimitg. Carli senuescha zun fetg, vegn giud cavagl e pren il tgierp en sia bratscha e dat giu sin quel da dolor, senza schientscha. Revegnius, lamenta el:

«Amitg Roland, che Dieus prendi puccau de tei! In tal cavalier han ins mai viu cheu sin tiara, schi capavels per ordinar e finir schi grondas battaglias. Ah, mia honor sevolva a bass!»

Ussa vegn ei fatg las oraziuns e funcziuns de sepultura pils curdai. Igl imperatur fa metter da persei ils corps de Roland, Olivier e Turpin, ils

quals vegnan cavegliai en vischals de marmel alv per vegnir transportai en la patria.

Enaquella vesan ils Francs la nova armada digl inimitg. La declaraziun d' uiaa arriva. E Carl cloma: «Baruns franceis, as chevaux e as armes!» Igl imperatur vul far pagar bein ils pagauns per la mort de Roland. El ha aunc tschien melli umens, denter quels trenta melli cavaliers e baruns della Baviera. Diesch corps d' armada vegnan formai. Mo era l' armada dils Arabs ei immensa. La battaglia ei liunga e stermentusa. Sogn Gabriel assista al retg. Igl emir Baligant sez vegn per la veta. Sia armada vegn en disuorden e seretrai. Carli savonza persecitond igl inimitg tochen a Saragossa. La regina Bramimunde vesa giud in' aulta tuor dil marcau, ch' ils arabs ein tuts piars. Ella porta la tresta nova a Marsilies, il qual miera da dolur.

Carli ei ussa signur e patrun de Saragossa ed el vul, che la religiun de Christus vegni prida si da tuts habitonts della tiara. Ils uestgs benedeschan l' aua e meinan ils pagauns tier il batten. La regina vegn buca convertida per forza. Ella duei vegnir sco prischuniera en Frontscha e vegnir convertida cun la buna. Carli lai a Saragossa melli valerus cavaliers per pertgitar il marcau. El sez tuorna cun la schuldada e cun ils corps dils herox de Roncesval a Bordeaux. Leu sin igl altar de sogn Severin tschenta el giu igl olifant.

A Blaye mettan ins a ruaus ils vaschals dils morts. Carl camina ad Aix per entscheiver il process encunter il traditur Ganelun.

Carli va si el palaz, passa en la sala. Leu vegn ina biala dunschala encunter ad el e damonda: «Nua ei Roland, il capitani, ch' ha engirau de prender mei per spusa.» Quèi ei Auda. Carli ei pleins de dolur ed anguoscha. El bragia e tila per la barba: «Sora, car' amitga,» di el, «ti empiaras suenter in miert. Mo jeu vi remplazzar Roland tras in auter per tei. Jeu dun a ti Luis, miu feagl.»

La biala Auda rispunda: «Quei capeschel jeu buc. Vegli ne Dieus, ne ses sogns, ne ses aungnels che jeu resti en veta, demai che Roland ei morts.» Ella sesmida, «pert la culur», croda avon ils peis de Carli e miera. Dieus hagi si' olma. Ils baruns franzos pliran per ella.

Il traditur Ganelun, tut cargaus cun cadeinas de fier, ei el marcau, avon il palaz.

En la caplutta d' Aix vegn ei trauu sur Ganelun. Quel enquera de selavar. Ses parents fan tut pusseivel per spindrar el. Pinabel vul batter en duell cun Thierry e sch' el victoriseschi, duei quei esser sentenza da surengiu, che Ganelun seigi senza quolpa. Carl cloma duront il combat: «O Diu, muossa a nus, nua il dretg ei.»

Pinabel ha denton sventira totala el duell. Ganelun, il traditur, vegn sentenziaus de vegnir ligiaus cun peis e mauns vid quater cavals e

tratgs da part. Ed aschia miera il traditur. — La regina della Spagna, denton instruida e convertida, vegn battegiada e survegn il num Juliana. — Carl ha ussa fatg giustia. Sia gronda gretta ei sesclarida e la canzun de Roland ei finida. —

En tala moda pia cantav'ins da Roland avon novtschien onns e dapli en Frontscha e suenter en autras tiaras. Quella gronda poesia d' in pievel frestg, giuvenil tucca nies cor aunc ussa tras sia grondezia naiva, tras sia sempladat e sincera-dat. Quella poesia quora da sesez ord la fontauna, ord la fantasia viva, buglienta dil pievel. Igl ei cheu originalitat, forza giuvenila, verdat. Quella poesia ei aunc buca survigilada da leschas; reflecziun e critica regian aunc buc. Quella poesia vul mo far admirar sur las caussas raquintadas, vul far selegrar u bargir, vul porscher ina biala recreaziun a tgi che vul tedlar. Mo ual perquei ei quella poesia primitiva in fideivel maletg, ina vera expressiun de quei, che sepassa en las olmas. Ual ord quella poesia aschi viva, caulda e fideivla pudein nus enconuscher l' olma sempl, passionada, heroica dil pievel de glez temps.

Il patertgar e sentir dell' olma cristiana comparan en la canzun de Roland. Il cristianismus ha alzau ed ingrondu la natira humana. Ch' igl ei in sulet Diu, in Diu personal, il Bab celestial, quei considerescha la canzun sco il dogma il pli elementar. Che la Providentscha divina regia il mund,

ei caussa segira. La tiara ei dividida en dus camps d' uiaira: dad in maun ils cristifideivels, da l' auter maun ils inimitgs dil num de Diu e della crusch, ils pagauns. La tiara ei in camp de battaglia: ils aunghels vegnan en agid als amitgs de Diu, ils demunis battan culs pagauns. La naziun menadra sin la vart cristiana ei la Frontscha, la dultscha, cun siu imperatur. Alla testa dils Sarracens marscha igl emir de Babilon. Cu finescha il combat? Il poet di quei buca. Mo igl ei de crer, che quei seigi pér suenter il truament general.

Il cristifideivel duei batter per la crusch, defender la religiun, rasar ora la verdat cristiana. Ins vesa, che nies poet ha in' aulta idea dil carstgaun. El duei carezar Diu e sia tiara, duei salvar l' honor e s' unfrir per Diu e per la patria. Carezia, honor, fideivla sacrificontadat: quei ein ils ideals de quels herox, fideivels a Diu ed alla dultscha patria tochen alla mort.

En special sesmervegliein nus, tgei patriotismus semuossa gia en quella canzun veglia, fatga avon nov tschentaners. In ligiom nazional, ina intensiva, profunda carezia unescha las olmas de quels franzos de Frontscha. Quels sesentan gia sco frars e members d' in medem tgierp. La dultscha Frontscha han els traso en senn. E lur imperatur, quel ei lur patria en persuna humana. Far honor a lur patria, quei ei igl intent dellas bravuras de quels Francs.

Ne placet Deus ne ses saintismes angles,
 Che ja par mei perdet sa valor France.

Vegli Dieus cun ses sontgissims aunghels, che
 la Frontscha maina piardi tras mei da sia valor.

Quei ei plidau da franzos fatgs, sco els ein
 stai, sco els duessen esser aunc ozildi. Quei pu-
 dein nus capir pli tgunsch, sche nus considerein,
 che la Frontscha ha saviu sesvilupar en la cul-
 tura cristiana muort favoreivlas relaziuns pli spert
 che autras contradas. Aschia ha la Frontscha sa-
 viu daventar la mussadra e menadra d' autras na-
 ziuns en plirs risguards, cunzun en fatgs de lite-
 ratura. Ed ual quella «Chanson de Roland» han
 ils franzos considerau e considereschan sco in mo-
 nument incomparabel della poesia e della nazio-
 nalitat franzosa, sco Gaston Paris di.

Nus romontschs havein zvar buc ina canzun
 de Roland. Mo nus havein era nos herox e nossa
 patria, nies lungatg e nossa literatura. Era nus
 havein nossas canzuns nazionalas, che fan vibrar
 las cordas de noss' olma. Mintga pievel selegri
 dil siu e salvi la buna jerta dils vegls. Ils buns
 ideals dils pievels cristians, sco quels comparan
 en terlischur en la canzun de Roland ed en melli
 autras, duein mai svanir ord nossas olmas. Per
 carezia de Diu, per la honur de siu sogn regena-
 vel, per libertat e ventira della dultscha patria,
 perquei, amitgs, lein luvrar en fideivladat entochen
 la mort.

Fl. Camathiäs.